

УДК 330.44

Заблоцький Т.М., к.е.н., ст. наук. співробітник, ЛІБС УБС НБУ
Другова В.Т., асистент, ЛІБС УБС НБУ

ВПЛИВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК РИНКУ ЛІЗИНГУ УКРАЇНИ

В статті здійснюється аналіз впливу показників банківської системи на ринок лізингу України. Виділено перспективні напрями співпраці банків та лізингових компаній. Розроблено рекомендації щодо активізації діяльності вітчизняних комерційних банків на ринку лізингу.

Ключові слова: банківська система, ринок лізингу, іноземний банківський капітал, банківське кредитування, результат діяльності банків, фінансовий лізинг, фінансово-економічна криза.

ВСТУП

Актуальність розвитку лізингу в Україні зумовлена високим ступенем зносу основних фондів, що негативно впливає на показники економічного зростання країни. Лізинг за своєю сутністю є синтезом відомих форм фінансування капіталовкладень, альтернативним механізмом оновлення основних фондів суб'єктів господарювання, використання якого може сприяти процесу модернізації економіки та підвищення її технологічного рівня.

Однією з основних проблем, що стримує розвиток ринку лізингу в Україні є його фінансове забезпечення, адже для проведення лізингових операцій необхідні значні кошти, тоді ж як вітчизняні лізингові компанії виступають відносно слабкими фінансовими установами. У зв'язку з практичною відсутністю в країні державного фінансування лізингу, нерозвинутим вітчизняним фондовим ринком та складністю залучення коштів з інших джерел, важливу роль в процесі його фінансового забезпечення відіграють банківські установи. Саме банки, на нашу думку, є тими інституціями, які зможуть дати поштовх до розвитку вітчизняного ринку лізингу.

Питання пріоритетного впливу банківського сектору на ринок лізингу знайшло своє відображення у працях як вітчизняних, так і закордонних науковців. Зокрема, російський науковець Аюпов А.А. в своїх дослідженнях робить висновок, що найбільш реальними суб'єктами ринку лізингу, які володіють достатнім обсягом фінансових ресурсів та вільним доступом до них, є банки [1, с. 55]. Гюлушанян А. Б. відзначає, що здатність банківського сектору мультиплікувати депозити і, як наслідок, мультиплікувати інвестиції, може виступити в якості основної ланки, яка здійснює інвестування в економіку, в тому числі і через лізинг [2, с. 25]. Ляхова О.О., в свою чергу, визначає банки як одну з головних складових функціональної інфраструктури ринку у процесі фінансового забезпечення лізингового бізнесу України [3]. Однак, незважаючи на наявність наукових праць присвячених участі банків у лізинговій діяльності, питання прикладного дослідження взаємозв'язків між банківським та лізинговим бізнесом залишається недостатньо вивченим.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної роботи є дослідження впливу показників банківської системи на ринок лізингу з метою розробки практичних рекомендацій для активізації лізингової діяльності комерційних банків та визначення перспективних напрямків розвитку ринку лізингу в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для проведення дослідження нами було використано багатофакторний аналіз, при якому проаналізовано наступні показники (млрд. грн.):

а) лізингової діяльності: вартість діючих договорів фінансового лізингу (y_1) та вартість укладених нових угод фінансового лізингу (y_2) [4];

б) банківської діяльності: частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків (x_1); кредити, що надані суб'єктам господарювання (x_2); довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання (x_3); вкладення банків в цінні папери (x_4); власний капітал банків (x_5); регулятивний капітал банків (x_6); результат діяльності банків (x_7) [5].

В зв'язку з тим, що показники банківської системи є взаємопов'язаними між собою, в дослідженні ми розглядали вплив кожного з них на окремі показники лізингової діяльності, оскільки комплексний вплив змінних можна досліджувати лише за умови незалежності пояснюючих факторів.

Період дослідження з 01.01.2007 року по 31.12.2010 року (дані відображено поквартально). При дослідженні нами було здійснено аналіз взаємозв'язку між відносними показниками діяльності як банківської системи, так і ринку лізингу. За базу було обрано перший показник нашої вибірки (I квартал 2007 року) та поділено всі інші елементи вибірки на це значення. В результаті було отримано вибірку із 15 елементів.

Вартість діючих договорів фінансового лізингу характеризує обсяг загального портфеля договорів фінансового лізингу в країні. В результаті дослідження нами було визначено, що найістотніший вплив на цей показник має:

- частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків;
- кредити, видані суб'єктам господарювання;
- власний капітал банків;
- регулятивний капітал банків (табл. 1).

Таблиця 1

Кореляція між відносною вартістю діючих договорів фінансового лізингу
та відносними значеннями пояснюючих змінних

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
Y_1	0,9049122	0,8969861	0,6661633	0,5914297	0,8872716	0,8455601	-0,4032278

Вплив іноземного банківського капіталу на ринок лізингу зумовлений процесом припливу іноземних інвестицій у вітчизняний банківський сектор, що розпочався у 2004-2005 рр. Купивши вітчизняний банк або ж відкривши філію власного банку в Україні, як правило, протягом певного часу іноземні інвестори створювали дочірні лізингові компанії. Протягом 2005-2008 рр. в Україні було створено 12 потужних лізингових компаній, які є дочірніми установами українських банків з іноземним капіталом. Станом на 01.01.2011 року у Рейтингу лізингових компаній, який щоквартально публікується «Українським об'єднанням лізингодавців» [6], такі лізингові компанії володіли 84% загального портфеля договорів фінансового лізингу. Маючи доступ до дешевого фінансування материнської структури, ці лізингодавці активно нарощували власні портфелі, навіть в умовах кризи. Саме тому вплив іноземного банківського капіталу на обсяг лізингових операцій є дуже значним.

Банківське кредитування є основним джерелом фінансування договорів лізингу, що і визначає істотність впливу кредитів, виданих суб'єктам господарювання, на обсяг портфеля договорів фінансового лізингу. Як видно з табл. 1 між вартістю договорів фінансового лізингу та довгостроковими кредитами, виданими суб'єктам господарювання, зв'язок не є значним. Цей результат є досить негативним, враховуючи те, що договори лізингу мають довгостроковий характер. Як наслідок, діяльність лізингових компаній здійснюється з значним ризиком (зокрема, високим є ризик ліквідності), оскільки в умовах неможливості залучити довгострокове фінансування лізингові компанії отримують короткострокові кредити банків з надією перекредитувати їх в майбутньому.

Взаємозалежність власного та регулятивного капіталу банків із вартістю договорів фінансового лізингу зумовлена зростанням можливостей банківської установи здійснювати діяльність на ринку лізингу при збільшенні власних фінансових ресурсів.

Зважаючи на те, що кореляції цих чотирьох показників є істотними, нами була побудована лінійна регресійна модель вигляду:

$$y_1 = \alpha + \beta x_i + \varepsilon, \quad (1)$$

де $i = 1, 2, 5, 6$.

Отримані у табл. 2 результати дають нам можливість зробити наступні висновки та прогнози:

- при зростанні відносної частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків на 1%, відносна вартість діючих договорів фінансового лізингу збільшується на 1,44%;
- при збільшенні відносного показника кредитів, виданих суб'єктам господарювання на 1%, відносна вартість діючих договорів фінансового лізингу зростає на 2,16%;

- при зростанні відносного обсягу власного капіталу банків на 1%, відносна вартість діючих договорів фінансового лізингу збільшується на 1,91%;

- при збільшенні відносного показника регулятивного капіталу банків на 1%, відносна вартість діючих договорів фінансового лізингу зростає на 1,47%.

Вартість нових договорів фінансового лізингу показує обсяг нового лізингового бізнесу в країні. Отримані результати аналізу залежностей показників банківської діяльності та вартості нових договорів фінансового лізингу показують, що на даний показник лізингової діяльності мають істотний вплив ті ж змінні, що і на обсяг лізингового портфеля (табл. 3). Однак, якщо на відносну вартість договорів фінансового лізингу найістотніший вплив мала відносна частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, то на відносну вартість нових договорів фінансового лізингу — кредити, що видані суб'єктам господарювання. На нашу думку, це зумовлено тим, що в умовах економічної нестабільності іноземні інвестори знизили свою активність по завоюванню фінансового ринку України, тому і вплив їх на ринок лізингу частково знизився.

Таблиця 3

Кореляція між відносною вартістю нових договорів фінансового лізингу та відносними значеннями пояснюючих змінних

	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7
Y_2	-0,8308109	-0,923125	-0,77383	-0,4587	-0,8842658	-0,8550304	0,6132885

Як і в попередньому випадку, нами була побудована регресійна модель вигляду $y_2 = \alpha + \beta x_i + \varepsilon$, де $i = 1, 2, 5, 6$, результати якої відображені у табл. 4.

Отримані результати є доволі цікавими, оскільки показують, що при зростанні відносних показників банківської діяльності, відносна вартість нових договорів лізингу спадає. Зокрема:

- при збільшенні відносної частки іноземного капіталу на 1%, відносна вартість нових договорів фінансового лізингу зменшується на 2,48%;

Таблиця 4
Результати оцінки лінійних регресійних моделей

	α	β	р-значення для t-тесту ($\beta = 0$)	R^2
X_1	9,9445	-2,4829	0,000125	0,6902
X_2	12,0521	-4,1743	< 0,0001	0,8522
X_5	11,0110	-3,5805	< 0,0001	0,7819
X_6	9,904	-2,800	< 0,0001	0,7311

- при зростанні відносного показника кредитів, виданих суб'єктам господарювання на 1%, відносна вартість договорів фінансового лізингу знижується на 4,17%;
- при збільшенні відносного показника власного капіталу на 1%, відносна вартість договорів фінансового лізингу зменшується на 3,58%;
- при зростанні відносного показника регулятивного капіталу банків на 1%, відносна вартість договорів фінансового лізингу знижується на 2,8%.

На нашу думку, це можна аргументувати тим, що період часу за який ми проводили аналіз включає в себе кризові роки (2008-2010 рр.), коли діяльність банків в основному була збитковою і активність банківських установ на лізинговому ринку спадала.

Таким чином, результат діяльності банків все ж таки перебуває у залежності із показниками ринку лізингу, незважаючи на те, що отриманий нами кореляційний зв'язок між їх відносними значеннями є неістотним (табл. 1, 3). Тому з метою глибшого дослідження впливу результату діяльності банків на ринок лізингу, нами було розділено цей показник на додатні та від'ємні значення і визначено кореляцію між ними та відповідними значеннями вартості діючих договорів фінансового лізингу. Кореляція додатних значень дорівнює 0,7521949, а від'ємних — 0,3903589. Зважаючи на це, ми розбили вибірку на дві частини та провели регресійний аналіз для кожної з них окремо. Варто додати, що обсяги обох вибірок становлять лише 8 елементів, тому результати табл. 5 не дають

Таблиця 5
Результати оцінки лінійних регресійних моделей залежності вартості діючих договорів фінансового лізингу від результатів діяльності банків

	α	β	р-значення	R^2
Y_1 по X_7 ($X_7 < 0$)	29,17811	0,03369	0,339	0,1524
Y_1 по X_7 ($X_7 > 0$)	6,286	2,973	0,0313	0,5658

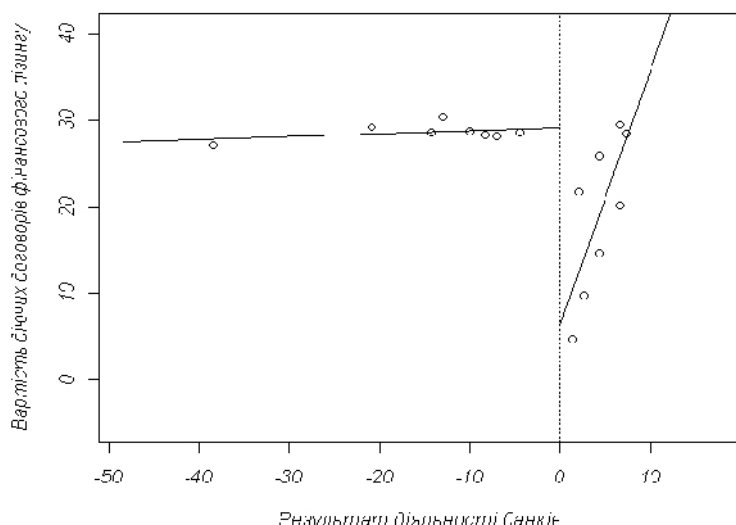

Рис. 1. Регресія вартості діючих договорів фінансового лізингу на результат діяльності банків

гу. До них належить частка іноземного банківського капіталу у статутному капіталі банків, кредити, видані суб'єктам господарювання, а також власний та регулятивний капітал банків України.

2. Проведений аналіз показав, що банки здійснюють фінансування лізингового бізнесу в основному за рахунок короткострокових кредитів. Таким чином, діяльність лізингових компаній стає дуже ризиковою і при незмінності структури банківського фінансування договорів лізингу в майбутньому, можна спрогнозувати виникнення численних проблем, які будуть зумовлені розривами ліквідності і, як наслідок, неспроможністю деяких лізингових компаній відповідати за свої зобов'язання перед кредиторами та інвесторами.

3. Вважаємо, що з метою збільшення обсягів довгострокового банківського фінансування лізингового бізнесу доцільним є використання Національним банком України такого інструменту стимулювання лізингу як зниження норми ризиків за кредитами, виданими лізинговим компаніям на термін від 3-х років, з 100% до 50%. На нашу думку, кредитування банком лізингової компанії є менш ризиковим, ніж середньостатистичного позичальника-юридичної особи. Це зумовлено тим, що лізингова компанія є більш фінансово стійкою установою, окрім того, особливості діяльності зумовлюють її незацікавленість у виникненні простроченої заборгованості, оскільки це спричинятиме проблеми з отриманням банківського фінансування в майбутньому. Тому в разі несплати лізингоодержувачем платежів лізинговій компанії по договору лізингу, остання в будь-якому випадку намагатиметься погасити свою заборгованість перед банком по кредитному договору.

жодних підстав для того, щоб визнати, що регресія є коректною. Однак, на її основі ми можемо зробити важливі для нашого дослідження висновки.

Виходячи із результатів табл. 5, наше припущення про те, що при від'ємному результаті діяльності банків цей фактор не має істотного впливу на вартість діючих договорів фінансового лізингу підтвердилось. Таким чином, в умовах збитковості банки не зацікавлені в розвитку лізингу, що проявляється у зменшенні обсягів лізингових операцій та припиненні фінансування лізингових компаній.

Про вплив цього фактора на додатні значення ми сказати точно нічого не можемо. Ми не можемо ні відхилити, ні прийняти припущення про лінійність такого зв'язку. Проте зауважимо, що зростання результатів діяльності банків призводить до зростання вартості діючих договорів фінансового лізингу, що є природним результатом. Графічно побудована регресійна модель зображена на рис. 1.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі отриманих результатів можна зробити наступні висновки:

1. В процесі дослідження нами було визначено основні показники банківської діяльності, що істотно впливають на ринок лізингу.

4. З іншого боку, керівництво лізингових компаній повинно також більшу увагу приділяти диверсифікації джерел фінансування. Такий підхід зробить компанії більш незалежними від банківського кредитування, обсяги якого змінюються в залежності від економічних умов. Вважаємо, що сек'юритизація лізингових активів є досить перспективним інструментом фінансування. В Україні, зважаючи на нерозвинутість фондового ринку, такі схеми можливі лише за участю банківських установ, які виконуючи функції андерайтерів, візьмуть на себе зобов'язання щодо організації емісії цінних паперів та їх розміщення серед інвесторів за додаткову винагороду.

5. Результати дослідження показали, що активність банків на ринку лізингу знижується в умовах падіння прибутковості їхньої діяльності. В періоди економічної нестабільності банки мають чимало власних проблем, пов'язаних з ліквідністю, погіршенням платоспроможності позичальників, зростанням обсягів проблемних кредитів тощо, тому їх зацікавленість в лізингових операціях помітно зменшується.

6. Однак, враховуючи те, що банківська система України починає поступово відновлюватися після глибокої фінансово-економічної кризи і станом на 01.04.2011 року вперше за два останні роки результат її діяльності є позитивним, можна спрогнозувати зростання в недалекому майбутньому активності банків на ринку лізингу, що зумовить збільшення його обсягів та впливу на процес модернізації вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аюпов А.А. Инновационный лизинг в банке. / А.А. Аюпов. — Казань: Издательский центр ТИСБИ, 2002. — 160 с.
2. Гюлушанян А.Б. Совершенствование инвестиционного механизма на основе лизинга с участием коммерческих банков: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05, 08.00.10. / А.Б. Гюлушанян. — Ставрополь. — 2006. — 141 с.
3. Ляхова О.О. Комерційні банки у сфері лізингового бізнесу // Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.04.01 / О.О. Ляхова; Київ. нац. экон. ун-т. — К., 2002. — 20 с.
4. Підсумки діяльності лізингодавців за 2007-2010 рр. — Електронний ресурс — Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/bulletin/>
5. Основні показники діяльності банків України — Електронний ресурс — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm
6. Рейтинг лізингових компаній за результатами 2010 року — Електронний ресурс — Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/rating/>

Стаття надійшла до редакції 19 липня